

А.С. Момот, аспірант*

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

СУТНІСТЬ ТА ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розкрито сутність і розглянуті питання формування та використання виробничого потенціалу аграрного сектора економіки як однієї зі складових економічного потенціалу суспільства. Проаналізовано еволюцію поглядів щодо розуміння сутності поняття «виробничий потенціал» у наукових теоріях, концепціях, що сформувалися у різні періоди розвитку.

***Ключові слова:** виробничий потенціал, аграрний сектор економіки, управління ресурсами, ресурсозабезпеченість, структура потенціалу.*

Постановка проблеми. У процесі розвитку та становлення ринкових відносин в Україні, велика роль відводиться проблемі формування та використання виробничого потенціалу аграрного сектора економіки. Виробничий потенціал можна охарактеризувати як максимально можливий обсяг виробництва продукції і послуг при ефективному та повному використанні наявних основних виробничих фондів, природних і трудових ресурсів. Дискусійний характер чисельних досліджень щодо визначення та напрямів формування виробничого потенціалу аграрного сектора стали ключовими факторами, що обумовили вибір теми статті.

Аналіз останніх досліджень. Економічна категорія «виробничий потенціал» є складною у своєму розумінні через що і виникає така різноманітність підходів до визначення її сутності. Це породжує, у свою чергу, різноманітність напрямів удосконалення механізму його формування та ефективного використання. Дослідженням теоретико-методологічних проблем формування, оцінки та використання виробничого потенціалу в різні часи займалися такі відомі вчені як: Л.І. Абалкін, В.Г. Андрійчук, О.І. Анчишкін, Г.І. Башнянин, О.М. Бородіна, С.А. Горланов, О.Д. Гудзинський, О.І. Дацій, І.І. Лукінов, В.Я. Месель-Веселяк, Л.І. Михайлова, В.С. Немчинов, П.В. Осипов,

---

*Науковий керівник – д-р. екон. наук, професор О.В. Ульянов

Б.Й. Пасхавер, В.В. Россоха, П.Т. Саблук, В.М. Трегобчук, О.В. Ульяновченко, О.С. Федонін, М.А. Хвесик, В.Й. Шиян, А.Е. Юзефович, В.В. Юрчишин та ін.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності поняття «виробничий потенціал», закономірності формування виробничого потенціалу та розгляд складу його структурних елементів.

Виклад основного матеріалу.

Формування та ефективного використання виробничого потенціалу є актуальним питанням розвитку аграрного сектору економіки. У теорії і практиці значне місце займає дослідження проблеми виробничого потенціалу, його сутності та складу. У науковців немає єдиної думки щодо тлумачення даної категорії. Це не сприяє розробці методики кількісної оцінки виробничого потенціалу, аналізу його формування та використання. То ж виникає необхідність однозначного обґрунтованого визначення виробничого потенціалу.

Перш за все необхідно визначитися з поняттям «виробничий потенціал аграрного сектору». Наукові знання про аграрний сектор економіки зараз знаходяться на стадії розвитку та удосконалення, тому переосмислення економічних процесів, що тісно пов'язані з впровадженням ринкових відносин є важливим і першочерговим завданням. У значенні об'єкту наукового пізнання, економічну категорію «потенціал» вперше використали наприкінці 70-х років ХХ століття. Саме у цей час відбувається суттєвий розвиток термінологічних визначень і методологічних досліджень.

Науковці, що досліджували теорії потенціалів, наводять велику кількість їх характеристик: виробничий, економічний, природний ресурсний, трудовий, інформаційний. Сучасні дослідники вже використовують такі поняття потенціалу, як: інноваційний, інтелектуальний, підприємницький [1].

Уявлення про зміст поняття потенціалу є основою підходу до його вимірювання, управління та оцінки, тому визначення цього поняття, окрім наукового, має дуже важливе практичне значення. Ми дослідили проблематику визначення категорії «виробничий потенціал» за такими основними ознаками, як: сукупність ресурсів, що поєднуються у процесі виробництва; комплекс чинників виробництва; комплекс виробничих потужностей, що використовуються для досягнення максимального

результату; сукупність факторів (елементів) виробництва; стратегічний потенціал підприємства.

Розглянувши еволюцію наукового трактування поняття «потенціал» в економічній науці, ми виділили перелік учених які займалися цим питанням. Одним із перших, хто розглядав дане питання був К.Г. Воблій. На його думку, потенціал виробничих сил – це потенційна можливість країни виробляти матеріальні блага для того, щоб повною мірою задовольняти потреби населення [2]. В.С. Немчинов давав визначення потенціалу розширеного виробництва. На його думку, це ресурсні можливості національної економіки, що можуть використовуватися для економічного зростання [3]. О.І. Анчишкін одним із перших дає визначення саме категорії «виробничий потенціал». Він характеризує його як певну сукупність ресурсів, які під час виробництва набувають форми факторів виробництва [4]. Разом з О.І. Анчишкіним ресурсну позицію підтримував Л.І. Абалкін, який визначав виробничий потенціал як узагальнену характеристику ресурсів, що приймають участь у виробництві, прив’язану до місця та часу [5].

Такий учений, як С.А. Горланов, був прихильником результативного підходу. На його думку, виробничий потенціал – споживча вартість ресурсів, що характеризується виходом продукції, яка є результатом взаємодії складових виробничих сил у встановлених рамках виробничих відносин [6].

О.С. Федонін дає таке визначення: виробничий потенціал – це наявні та невидимі можливості підприємства, щодо залучення та використання виробничих факторів для виготовлення максимально можливої кількості готової продукції [7].

Прихильником функціонального підходу був Г.І. Башнянин, який говорив, що виробничий потенціал – це комплекс взаємопов’язаних елементів, що виконуючи різноманітні функції, забезпечують випуск продукції та досягнення поставлених завдань виробниками [8].

До системного підходу схилився В.В. Россоха, який визначав виробничий потенціал як сукупність наявних ресурсів і можливостей, які характеризуються інтегральною спроможністю відповідати вимогам виробництва та здатні забезпечувати досягнення очікуваних результатів створення нових споживчих вартостей [1].

Найбільш узагальнене визначення, на нашу думку, дав П.В. Осипов, який характеризував виробничий потенціал, як сукупність виробничих ресурсів, що поєднуються з ціллю цілеспрямованої творчої діяльності. Усі

характеристики цих ресурсів, а також рівень їх загального впливу визначає виробничу спроможність підприємства [9].

Розглядаючи виробничий потенціал, як економічну категорію, можна стверджувати, що він поєднує у собі показники кожного ресурсу, а також потенційні можливості ресурсів і вказує на інтегральну спроможність підприємства. На функціонування потенціалу під час виробництва мають вплив багато об'єктивних і суб'єктивних факторів, а саме: стан і складові ресурсів, що є в наявності на підприємстві; спроможність потенціалу забезпечувати стійке функціонування виробничої системи за наявності різноманітних факторів впливу зовнішнього середовища, здатність до адаптації; ступінь відповідності складових потенціалу цілям і завданням підприємства. З цього випливає, що саме ресурси є обов'язковою умовою для формування потенціалу, але лише ресурсної складової не достатньо для повноцінного його функціонування.

Існує велика кількість думок про склад виробничого потенціалу. Під час аналізу його структури, виникає багато складнощів через те, що всі його складові використовуються у сукупності і в один і той же час, бо лише у сукупності ці складові елементи становлять єдину систему, що і називається виробничим потенціалом. Закономірності розвитку потенціалу розкриваються не як закономірності розвитку його складових частин, а лише як їх поєднання.

Визначаючи зміст потенціалу аграрного сектора, можна виокремити три його основні складові (рис. 1): технологічну, природну та соціальну. Технологічна складова являє собою залучені у виробництво ресурси (матеріально-технічні та нематеріальні). Природна складова потенціалу визначається земельними ресурсами, що є у наявності та кліматичними умовами, сприятливими для ведення сільськогосподарського виробництва. Соціальна складова – сукупність трудових ресурсів, спроможність управлінського апарату, працівників і загалом колективів виробничих підприємств ефективно використовувати наявні ресурси.

Елементи потенціалу не є рівнозначними за ступенем їх впливу на виробництво. Деякі з них впливають на результати виробництва більшою мірою, деякі – меншою. Значимість цього впливу можна визначити у процесі виробництва. При цьому, вона не є постійною, і може змінюватися при залученні у процес виробництва нових елементів, а також при переході до іншої (сучасної) стадії розвитку, зі зміною економічних умов.

Структура виробничого потенціалу аграрного сектора

Під час реструктуризації аграрного сектора економіки України були сформовані певні пропорції та співвідношення у структурі потенціалу як системи виробництва. Але наявність багатьох шляхів формування, використання та розвитку потенціалу може містити протиріччя, що стосуються різних темпів забезпеченості виробництва ресурсами, це є причиною порушення їх пропорційності й ефективного функціонування. Такі протиріччя можуть мати не лише негативні, а й позитивні наслідки, бо вони є джерелом розвитку, є поштовхом для постійного вдосконалення, спрямовують діяльність людини на пошук шляхів і способів регулювання процесів [1].

Висновки. Розглянувши еволюцію наукового поняття виробничий потенціал, ми побачили, що визначення великої кількості учених різняться, та все ж узагальнивши різноманітні підходи та тлумачення даної категорії, ми прийшли до висновку, що виробничий потенціал аграрного сектора слід розуміти як можливості організації виробництва продукції у певних природно-кліматичних і соціально-економічних умовах, яка залежить від єдності, взаємозв'язку та збалансованості управлінського, технічного,

природного, біологічного, інформаційного, фінансового та конкурентного його елементів.

Бібліографічний список: 1. Россоха В.В. Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств: монографія / В.В. Россоха. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2009. – 443 с. 2. Воблый К.Г. Производственные силы Украины. Техника, экономика, право / К.Г. Воблый // Научные записки Института народного хозяйства. – 1924. – № 4-5. – С. 126-149. 3. Немчинов В.С. Экономико-математические методы и модели. Избранные произведения / В.С. Немчинов. – М.: Наука, 1967. – Т. 3. – 207 с. 4. Анчишкин А.И. Наука–техника–экономика: 2-ое изд. / А.И. Анчишкин. – М.: Экономика, 1989. – 384 с. 5. Абалкин Л.Й. Диалектика социалистической экономики / Л.Й. Абалкин. – М.: Наука, 1981. – 25 с. 6. Горланов С.А. Оценка и эффективность использования производственного потенциала сельскохозяйственных предприятий / С.А. Горланов, М.Т. Назаренко // ЦЧР: сб. науч. тр. – Воронеж, 1990. – 132 с. 7. Федонін О.С. Потенціал підприємства, формування та оцінка: навч. посібник / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с. 8. Башнянин Г.І. Генеза ринкової економіки: терміни, поняття, персоналії: навч. екон. словник-довідник / Г.І. Башнянин, В.С. Іфтемчук. – Львів: Магнолія плюс, 2004. – 688 с. 9. Осипов П.В. Интегральный производственный потенциал пищевой промышленности / Осипов П.В. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2004. – 229 с.

А.С. Момот. Суть и формирование производственного потенциала аграрного сектора экономики Украины. В статье раскрыта суть и рассмотрены вопросы формирования и использования производственного потенциала аграрного сектора экономики как одной из составляющих экономического потенциала общества. Проанализировано еволюцію взглядов, касающихся понимания сути понятия «производственный потенциал» в научных теориях, концепциях, которые сформировались в разные периоды развития.

Ключевые слова: производственный потенциал, аграрный сектор экономики, управление ресурсами, ресурсобеспеченность, структура потенциала.

A.S. Momot. The essence and formation of production potential in agrarian sector of Ukrainian economy. The essence of production potential has been shown in the article. The questions concerning the formation and usage

of production potential in agrarian sector of economy as one of the constituents of the society's economic potential have been examined. The evolution of opinions as for understanding the essence of the notion “productive potential” in scientific theories and concepts that had been formed in different periods of development has been analyzed. The aim of the research is to generalize the theoretical approaches as for the definition of the essence of the notion “productive potential”, the regularities of production potential formation and to examine the composition of its structural elements.

During the process of development and formation of market relations in Ukraine a great role is given to the problem of productive potential formation and usage in agrarian sector of Ukrainian economy.

The production potential can be characterized as the maximum possible volume of production and service with effective and full usage of existing basic production assets, natural resources and human resources.

Examining the production potential as economic category, we can affirm that it combines the indices of every resource as well as the resources potential possibilities and indicates the integral ability of an enterprise. A lot of objective and subjective factors, namely the state and constituents of the resources that are available at the enterprise, the potential ability to ensure stable functioning of productive system in the presence of various factors of external environment, the ability to adaptation, the degree of compliance of potential constituents with the tasks and goals of the enterprise, all these factors influence the potential functioning during the production process.

Having reviewed the evolution of the scientific notion “production potential”, we saw that the definitions of a great number of scientists differ, but nevertheless summarizing various approaches and interpretations of this category, we came to the conclusion that industrial potential in agrarian sector should be understood as the possibility to organize the production under certain climatic and socio-economic conditions. This possibility depends upon the unity, relationship and balance of its managerial, technical, natural, biological, informational, financial and competitive elements.

Key words: production potential, agrarian sector of economy, resources management, providing with resources, structure of the potential.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2016 р.